

THE INNOVATIVE EDUCATIONAL MODEL FOR TRAINING ON THE SUBJECT RELIGION, DEVELOPED ON THE TERRITORY OF THE MUNICIPALITY OF KYUSTENDIL – A "PATH TO GOOD" ABOUT OUR "LITTLE SUNFLOWERS"

Abstract: Religion training in the Republic of Bulgaria is carried out at a slow pace, not cared for by the institutions, which should directly maintain its practical application in general schools. Against the background of the heretofore muchlessness of many, one Municipality has been developing an innovative educational model in religion education for ten years. This is Kyustendil Municipality. The team working for it can boast a comprehensive organization of religion training in all kindergartens and schools, with the issue of literature on Religion and a magazine for children's Orthodox creativity "Little Sunflowers".

Author information:

Ivelina Nikolova

Department of Theology
Faculty of Philosophy and History
University of Plovdiv Paisii Hilendarski
✉ ivelina_selo@abv.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:

Religion, school, education, Kyustendil
Municipality

П О В О Д Ъ Т

Настоящото изследване е провокирано от преките ми наблюдения върху развитието на религиозното обучение в България: от липсата на целенасочена политика от страна на държавата в съгласие с църковната власт, от липсата на адекватна стратегия за въграждането на предмета Религия в българското общообразователно училище.¹ Към това трябва да добавим бездействието на мнозина по отношение на издаването на учебна и образователна литература по предмета, и липса на наистина актуализирана нова учебна програма по Религия (УПР).² Не на последно място трябва да бъдат посочени и недъзите в сега действащата нормативна уредба, уреждаща формално статута на предмета Религия.³

¹ До този момент все още нямаме изготвена следната документация на национално ниво:

- 1) Концепция за преподаването на учебния предмет Религия;
- 2) Стратегия за преподаване на предмета Религия;
- 3) Държавни образователни стандарти за преподаване на предмета Религия (назованите стандарти се прилагат към общообразователните предмети, но все пак за допълнителни дейности, СИП, ЗИП и ФП трябва да има някакъв критерий, регламентиращ съдържанието на методичните единици);
- 4) Адекватна, актуална и наистина нова УПР от 1. до 12. клас, съобразена с последните новости в общообразователното училище;
- 5) Нови учебници или учебни помагала по Религия за цялостния курс на обучение в общообразователното училище.

² Настоящата УПР, одобрена на 24.08.2018 г. със Заповед № РД 09-1474/24.07.2018 на Министъра на образованието и науката, всъщност е старата учебна програма по предмета.

³ Основните нормативни наредби са Инstrukция № 2/23.06.2003 за провеждане на обучението по учебен предмет „Религия“ (ДВ, бр. 60 от 2003) и ЗПУО от 2016 г., чл. 75. Предметът Религия може да се изучава във формата на СИП, ЗИП, ФУЧ, и свободна дейност като кръжок, клуб и т.н. Това ситуиране поставя предмета в конкурентна среда, защото учениците трябва да избират измежду няколко дейности в

Настоящите нормативни документи не само че не дават яснота по редица въпроси, но спират нормалното протичане на учебния процес по Религия.⁴

И до днес не получаваме отговор защо липсва стратегия за преподаването на предмета Религия в българското училище, съобразена с изискванията на МОН и на Светия Синод на Българската православна църква. За бездействие и неадекватни усилия говори липсата на единство в политическите и църковните структури на страната. Този въпрос не бива да бъде отделен и от въпроса за липсата на диалог между Църква и държавни институции, както и за състоянието на българското образование като цяло.

На фона на всичко това една община в България – Община Кюстендил, десета поредна година успешно изгражда уникален модел за:

- 1) преподаване на предмета Религия с иновативна методология;
- 2) организиране на учебната дейност по предмета от предучилищен етап до прогимназиален етап;
- 3) изготвянето на проект „Религия – Кюстендил“, включващ написването и публикуването на концепция за обучението по Религия, учебни помагала и методически ръководства от предучилищния етап до прогимназиалния етап;
- 4) детска образователна религиозна литература.

Дейността на Община Кюстендил е с национално значение. Настоящото изследване е първото по рода си (Легкоступ, Магдалена, 2017),⁵ което цели да представи специфичните белези на споменатите по-горе основни пунктове в дейностите, свързани с обучението по Религия.

I. ОРГАНИЗАЦИОННИ И КОНЦЕПТУАЛНИ ПАРАМЕТРИ НА ПРОЕКТ „РЕЛИГИЯ – КЮСТЕНДИЛ“

През последните десет години Община Кюстендил заговори много сериозно в публичното пространство, и по-конкретно сред учителската гилдия и образователните институции, за мястото на обучението по Религия в българското общообразователно училище, и прие този въпрос като мисия и свой кръст. Това е Общината, която е пример за сътрудничество между представители на църковни, общински и държавни институции. Още по-конкретно това е мисията на оглавяващия я на местно ниво г-н Петър Паунов – кмет на Община Кюстендил. По негова инициатива е организирано всичко, случващо се с предмета Религия на различни нива, и чрез неговото съдействие тази идея се финансира изцяло.

Тази е причината да посветя настоящите си размисли на успешно реализирания вече десет години образователен модел за преподаване на Религия в Община Кюстендил, както и на мултиплицирането на тези практики в страната, и резултатите от преподаването на предмета.

1. Организация на обучението по Религия и статут на предмета на територията на Община Кюстендил

Процесът на цялостната организация по учебния процес в Община Кюстендил протече от месец декември 2010 до днес. Предметът Религия се преподава във всички 7 училища и 11 детски градини на територията на град Кюстендил, и в детските градини в селата Слокощица и Пиперков чифлик. Броят на децата, изучаващи предмета приблизително за всяка година е ок. 1200. В училищата основно предметът обхваща начален етап, а в прогимназиалния протича с обучение в смесени групи до 7. клас. През годините 2016 – 2017 се навлезе по-активно в

посочените статуты на предмета. В повечето от случаите предметът Религия не е избран заради други „по-важни“ дейности.

⁴ Отделеното време в учебния план не е достатъчно при максимално желание от страна на учениците, предмета да се изучава пълноценно. Поради целодневната организация на обучение пътуващите ученици приключват учебния ден към 16:00 ч. Това допълнително възпрепятства формирането на групи по Религия. От друга страна заплащането на учителите по Религия трябва да се финансира от делегираните бюджети на училището. В повечето от случаите финансиране за тази дейност не се отпуска.

⁵ Легкоступ, Магдалена. Иновативен модел за подкрепа на обучението по религия на територията на Община Кюстендил. В: Годишно научно-методическо списание „Образование и технологии“, vol. 8/2017, ISSUE 1, ISSN 1314–1791, Бургас, 2017, с. 75–80; <http://www.itlearning-bg.com>; COBISS.BG-ID 1270431972.

прогимназиалния етап.⁶ Според предварителните изчисления броя на децата, желаещи да изучават предмета Религия на територията на гр. Кюстендил се увеличава с всяка изминала година най-малко с 20 %, но възможностите това да се случи на практика, са минимални (ок. 5 %). За успешното провеждане на часовете работят седем квалифицирани учители по Религия.⁷ Борбата всяка година за статута на предмета Религия и за неговото поместване в учебния план е голяма. Тук срещаме подкрепата на директори и учителски персонал. Редица въпроси от обективен характер обаче не попадат в нашата компетентност; те се явяват и същинските пречки не винаги да успяваме да обхванем желаещите да изучават Религия.

До момента сътрудничеството между отделните учебни заведения в града и РУО към МОН се поддържа на добро ниво. Общинската власт в лицето на г-н Петър Паунов, г-н Светослав Василев (заместник-кмет по хуманитарната дейност), както и на г-а Нели Петкова (началник на отдел „Образование и наука“) целенасочено работи за създаването на необходимата организация по предмета Религия, като разходите за заплащането на хонорарите на учителите по Религия, както и издаването на цялата учебна литература по предмета, се финансира от Общината.⁸

Община Кюстендил изгради интерактивна учебна система, озаглавена „Пътека към доброто“ за преподаване на Религия в общообразователните училища и детски градини – нещо, което за пръв път се прави в историята на религиозното обучение в страната. Най-напред тази система беше апробирана в началните години на преподаването на предмета предимно в детските градини. В последствие навлезе и в училищата. Практическото измерение на системата се разкрива в учебните помагала за начален етап и в интерактивните флашкарти за детската градина и за начален етап.⁹

Статутът на предметът Религия на територията на град Кюстендил е разнороден. В училищата предметът се изучава като СИП и ФУЧ, но също и като кръжок или клубна дейност, в зависимост от възможностите на учебния план в съответното училище. За детските градини той попада в раздела „допълнителни дейности“. Доскоро той се изучаваше веднъж седмично. Вече трета поредна година предметът се изучава във всички детски градини и училища по 2 часа седмично.

Практиката до момента показва, че там, където Религия се изучава като СИП или ФУЧ сформирването на групи, както и поместването на часа в учебната програма, е голямо предизвикателство. В СИП и ФУЧ обикновено се поместват часове по няколко дисциплини, което поставя предмета в конкурентна среда. Учениците трябва да избират два измежду всички и в много от случаите предметът Религия отстъпва от другите „по-важни“ предмети. Това създава предпоставки за небалансирано избиране на предмета Религия, който иначе е предпочитан от учениците, но в по-голямата си част те не могат да го посещават. Друг основен

⁶ Средно около 60 групи деца в детските градини изучават предмета Религия и около 40 групи в училищата. Повече виж Илчев, В. Ивелина Николова, преподавател: Интересът към изучаването на предмета „Религия“ в Кюстендил се увеличава всяка година. Радио „Фокус“ – Кюстендил. <http://www.focus-news.bg/opinion/2017/04/18/42627/ivelina-nikolova-prepodavatel-interesat-kam-izuchavaneto-na-predmetareligiya-v-kyustendil-se-uvelichava-vsyaka-godina.html> [18.04.2017].

⁷ Костадин Бойчин, Любляна Начева, Калинка Пейчева, Даниела Петрова, Христина Петрова, Ивелина Николова, Цветелина Велева. Към нашия колектив работиха и Рени Петрова, Магдалена Легкоступ и Десислава Кънчева.

⁸ Когато финансирането се обезпечава от Общината, доверието към статута, съдържанието и обезпечаването на предмета е по-голямо сред местната общественост. Предприемането на подобни стъпки е утвърдено на Общински съвет, като са взети под внимание основни финансови звена, които имат значение за утвърждаването на цялостната организация по провеждането на учебния процес по Религия. Общинското финансиране има значение и във връзка с подкрепата и доверието на директорите на учебните заведения към предмета. По този начин те нямат пряко участие във финансирането, което създава една добра база от гледна точка на подялбата на средства за допълнителни хорариуми за учителите по Религия.

⁹ Комплектът за обучение и преподаване на Религия от предучилищен до прогимназиален етап е с автор проф. д.теол.н. Димитър Киров и авторски колектив. В него са представени иновативни решения на методичните единици, са залегнали изработката на УИП, 7 учебни помагала, 7 методически ръководства, 222 интерактивни флашкарти, които по занимателен и увлекателен начин представят съдържанието на методичните единици от ситуациите.

проблем се наблюдава при пътуващите деца от селата, които заради уреждането на транспорт тръгват от училище в късния следобед и нямат възможност винаги да посещават часовете по Религия. В училищата, където учебният предмет Религия е заложен като клуб или кръжок, той се преподава в една по-освободена форма и с възможност за по-голяма посещаемост от учениците.

Относно атестацията за необходимата обратна връзка от учениците за провеждането на обучението по Религия, през първите години от преподаването на предмета, в края на всяка учебна година се подготвяха анкетни карти. Те имаха за цел да проследяват мнението им във връзка с обучението по предмета.

2. Проект „Религия – Кюстендил“ – иновативен модел на обучение по Религия с национално приложение

Реализирането на проектът „Религия – Кюстендил“ стартира през 2015 година. Неговата цел е да се изгради цялостна стратегия за преподаване на Религия с няколко компонента: написването на концепция за преподаване на Религия в българското общообразователно училище, изготвянето на учебна програма по Религия от 1. – 12. клас, съставянето и издаването на учебни помагала по Религия за децата от детската градина и учениците от 1. до 12. клас, книги за учителя и методически ръководства за учителя по Религия.

Научен и технически колектив към проект „Религия - Кюстендил“. Основният екип по проекта изгради колектив от университетски преподаватели и учители по Религия,¹⁰ чрез които бяха изготвени учебните помагала и методическите ръководства за учителя от детската градина до 7. клас по предмета.

- В авторския колектив, подготвил теоретичните рамки на методическите разработки за учебните единици от детската градина, 1. до 4. са включени следните специалисти: проф. т.теол.н. Димитър Киров, гл. ас. д-р Ивелина Николова, гл. ас. д-р свещеник Павел Събев, свещеник Тихомир Йосифов, монахиня Валентина Друмева, Борис Маринов, Калинка Пейчева, Ивона Тачева, д-р Анна Маринова, Мариана Еклесия;

- Авторски колектив на методическите разработки на учебното съдържание на книгите за учителя от детската градина, 1. до 4. клас: Димитър Киров и Ивелина Николова;

- Проект и композиция на методическите единици на уроците от детската градина, 1. до 4. клас: доц. д-р Румяна Неминска и гл. ас. д-р Ивелина Николова;

- Рецензент: проф. д-р Клавдия Сапунджиева;

- Педагогически редактор и консултант: проф. д.п.н. Сийка Чавдарова-Костова

- Консултанти: доц- д-р Костадин Нушев, Александра Карамихалева

- Водещи редактори: проф. д.п.н. Цветана Петрова, Венета Дякова

- Консултанти по методика на обучението по Религия: доц. д-р Магдалена Легкоступ, Валентина Кожухарова

- Консултанти по религиозно образование: доц. д-р Румяна Неминска, д-р Ивелина Николова, Евгения Комарова-Казиола

- Консултанти по църковна катехизация: Александра И. Карамихалева, Светлозара Гърбева

- Консултант по християнско изкуство: доц. д-р Иван Рашков Кръстанов

- Колектив художници: Младенка Ланджева, Добромира Митровска, Адриан Кръстев;

- Графични дизайнери: Росица Пелова, Галя Петрова, Михаил Танев, Ивелина Николова

- Предпечатна подготовка: Галя Петрова, Спаска Шопова, Ивелина Николова

- Коректор: Ана Гргиорова

2.1. Концепция за преподаване на предмета Религия в българското общообразователно училище

Концепцията за обучението по Религия е нещо, което през последните двадесет години не е правено в нашата страна. Макар, че се говори за налична концепция за преподаване на

¹⁰ В колективът, подготвил учебните помагала по Религия и методическите ръководства присъстват университетски преподаватели, учители по Религия, педагози и специалисти в областта на религиозното обучение в страната.

Религия, съставена от Светия Синод на БПЦ-БП, на практика тя не може да бъде наречена концепция в точния смисъл на думата, защото описателно пресъздава основни звена от изискванията на Синода за преподаване на Религия. На територията на страната са разработвани и други концепции за преподаване на Религия, които обаче не успяха да се наложат с авторитет.¹¹ Автор на концепцията за преподаване на предмета Религия на територията на Община Кюстендил, е проф. т.теол.н. Димитър Киров.

2.2. УПР за детската градина, от 1. до 12. клас

Учебната програма по Религия към проект „Религия – Кюстендил“ е изготвена от проф. д.теол.н. Димитър Киров и д-р Ивелина Николова, за нуждите на обучението по Религия на територията на Община Кюстендил.¹² Програмата е съставена съобразно:

- изискванията на Светия Синод на Българската православна църква-Българска патриаршия;
- изискванията на Министерство на образованието и науката;
- новостите в учебните програми в съвременната общообразователна система в българското училище;
- междупредметните връзки с други хуманитарни предмети, близки по съдържание до предметът Религия;
- систематичната подредба на отделните дялове в българското православно богословие;
- традицията в българското православно богословие;
- възрастовите особености на децата и учениците в съответните класове;

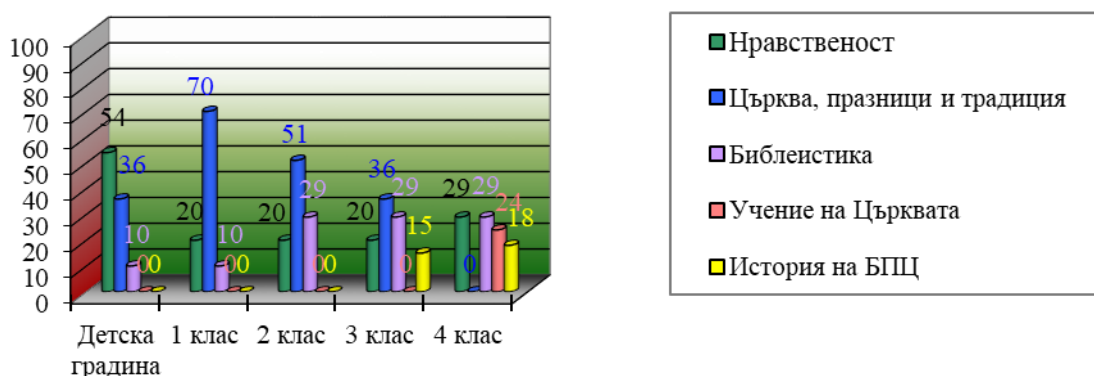
Във всеки етап има заложили конкретни тематични потоци, които се разгръщат съобразно предходния и следващия етап.

Основните направления в предучилищния и началния етап от образованието (Нравственост; Църква, празници и традиция; Библиистика и История на БПЦ) преминават през всеки клас. Горната диаграма отразява основните насоки от Концепцията на Светия Синод на БПЦ-БП, според която в страната трябва: „да се въведе учебен предмет с религиозно-нравствена приложимост. Характерът на предмета да бъде културологичен, историко-културологичен, нравствен и традиционно обрядов“.

¹¹ Към наличните концепции за преподаване на Религия до този момент можем да назовем следните: 1) Концепция на Светия Синод на БПЦ за религиозното образование; 2) Проектоконцепция за обучение по учебния предмет „Вероучение“ в общообразователното училище в Република България; 3) Концепция за въвеждане на учебен предмет „Религия“ в Българското училище (Съвет по въпросите на обучението по религия в училище); 4) УПР в предучилищно възпитание и подготовка в църковни, държавни, общински и частни детски градини (ставр. ик. д-р З. Дечев); 5) Концепция за обучение по предмета Религия в общообразователното училище на Република България.

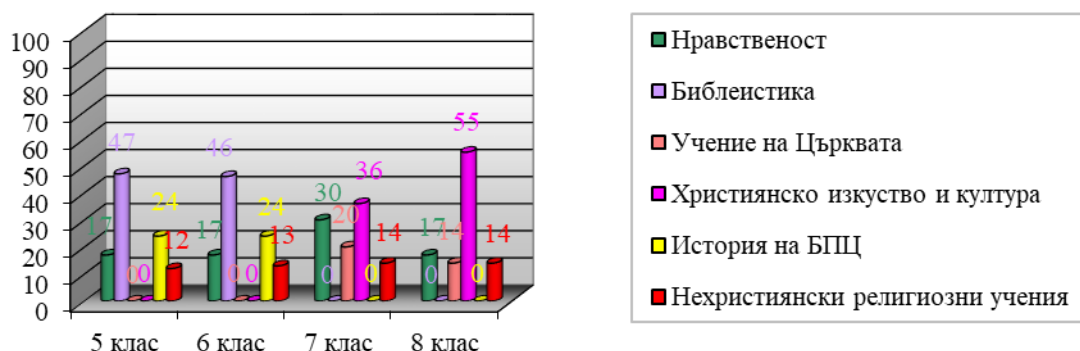
¹² При съставянето на учебната програма беше взета дотогава действаща УПР, създадена от МОН, Програма за православно образование в община Ловеч (Ловчанска св. митрополия); Учебна програма с учебни и методически помагала по Религия – Православие, подготвени от Пловдивската света митрополия.

Фиг. 1. Съотношение между тематичните потоци (Нравственост; Църква, празници и традиция; Библейстика; Учение на Църквата; История на БПЦ) в програмата по Религия за предучилищния и началния етап

Направлението „История на Българската православна църква“ (15% – 18%) започва от 4. клас и продължава в прогимназиалния етап. Първите три направления се простират в петте класа, съгласувайки се с основното направление, смисъла на рубриките и генералната линия на Концепцията. Направлението „Църква, празници и традиция“ (36% – 70%) заема най-голямо място в програмата, следван от направленията „Нравственост“ (20% – 54%) и „Библейстика“ (10% – 29%).

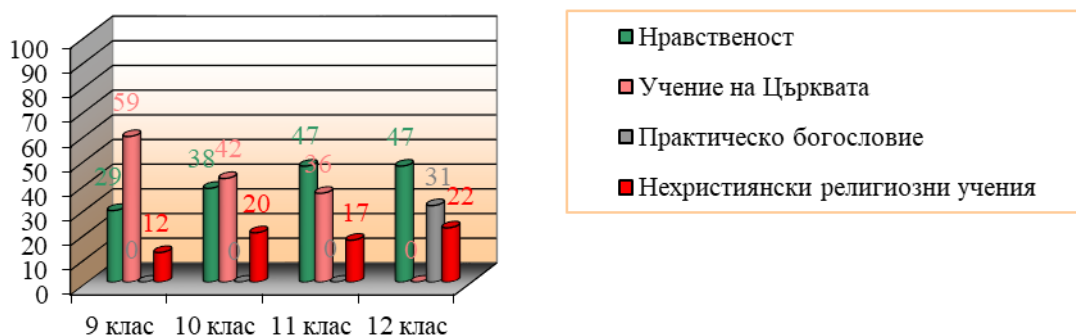
Фиг. 2. Съотношение между тематичните направления (Нравственост; Библейстика; Учение на Църквата; Християнско изкуство и култура; История на БПЦ) в програмата по Религия за прогимназиалния етап

Основното направление „История, духовност и култура“ (прогимназиален етап) хармонизира със зададената насока от Светия Синод за преподаване на предмета Религия: „В средната образователна степен съдържанието трябва да отразява историческите, културните и нравствените факти от живота на българите, предадени през погледа на православния мироглед, в пряка интердисциплинарна връзка с останалите общообразователни предмети“. Съответно на това нравствените теми заемат полагащото им се място (17% - 30%). Началната форма на православното вероучение започва от 7. клас (20%) и 8. клас (14%), а същинската част на църковното учение ще бъде представена в гимназиалния етап. В направлението „Библейстика“ (ок. 46%) се съдържат по-характерните теми от старозаветната и новозаветната история. Започва се със сътворението на света и човека и се достига до царуването на Соломон. Новозаветните теми са свързани с живота на Исус Христос с преднамерени препратки към Неговото нравствено учение. Мястото на уроците по История на Българската православна църква в 5. клас и 6. клас е съобразено с разположението на историческите теми в общообразователното училище. Това отговаря и на проекта на Светия Синод темите по Религия да бъдат „в пряка интердисциплинарна връзка с останалите общообразователни предмети“. В 7. клас и в 8. клас учениците се запознават по-широко с

християнското изкуство, култура и духовност. Този дял е най-компактен (36% - 55%) и съдържа характерни теми от областта не само на християнството изкуство и култура, но също и от църковната архитектура, раннохристиянската литература и старобългарската литература. Темите за нехристиянските религии присъстват в четирите класа от настоящия етап и заемат ок. 14%. Названите основни рубрики и принадлежащите към тях теми са проникнати от традициите на Православната църква.

Фиг. 3. Съотношение между тематичните направления (Нравственост; Учение на Църквата; Практическо богословие; Нехристиянски религиозни учения) в програмата по Религия за гимназиалния етап

В гимназиалния етап основно място е отделено на православно вероучение, нравствеността и църковната практика. Тематичният поток съвпада с основното направление в четирите класа. Този цикъл съдържа основни идеи, залегнали в Концепцията на Светия Синод: „В горната образователна степен учебното съдържание на предмета да включва нравствените принципи и норми на християнското учение, християнските разбирания за човека и за неговото личностно и обществено предназначение, културно-историческите достижения на християнската цивилизация и историческия път на християнската Църква от нейното създаване до днес, както и историята на световните религии”. Съобразно това изискване нравствените теми образуват 29% и 47% и включват следните направления: християнска антропология, аретология, социална нравственост, християнска духовност и биоетика. В гимназиалния етап догматическото учение на Църквата е най-силно изразено (36% - 59%); то обхваща по-важното от учението за Бога, за Исус Христос, за спасението и Църквата. Темите от областта на практическото богословие са поместени в 12. клас в два дяла: православно богослужение и църковна музика (31%), след изучаването на основните систематически теми от учениците. За по-добра ориентация на учениците в този етап насочваме вниманието им към разликите между Римокатолическата църква, протестантските деноминации и Православната църква. Този последен дял от учебната програма обхваща 12% до 22%.

2.3. Учебна литература по предмета Религия по учебната система „Пътека към доброто“

По инициатива на г-н П. Паунов проект „Религия – Кюстендил“ се ангажира и с написването и издаването на учебни помагала и методически ръководства по Религия от детската градина до 12. клас. Издадените до момента пълни комплекти учебни помагала и методически ръководства от детската градина до 7. клас наброяват 15 книжни тела и 222 интерактивни флашкарти. Техният тираж е над 14 000 бр., които са намерили приложение в различни Общини и епархии в страната.

2.3.1. Учебни помагала по Религия от (1. – 7. клас)

От началото на 2015 г- стартира подготовката по написването и издаването на учебни помагала по Религия най-напред за начален етап. Още края на същата година са издадени учебните помагала за 1. до 4. клас. Автори на учебните помагала: проф. д.тел.н. Димитър Киров и гл. ас. д-р Ивелина Николова.

Учебните помагала написани съобразно УПР на Община Кюстендил и са разгърнати в иновативен съдържателен и дизайнерски стил. Полагалата са преминали през одобрението на Светия Синод на Българската православна църква, и експертната оценка на съответните заместник-министри и експерти към Министерство на образованието и науката.

Структура и съдържание на методичните единици: В съставянето на методичните единици е използван интерактивен подход. Направени са с голяма цветност и изящен дизайн. Структурата на всяко от учебните помагала от 1. до 4. клас е двуделна: основно съдържание, което включва разработеното съдържание на всички методични единици и допълнително съдържание (практически задачи), което във вид на интересни практически задачи учениците допълват и практически овладяват изучаваната материя. Всяко помагало завършва с грамота за постиженията на учениците през учебната година, която учителя по Религия попълва в края на годината.

Разгръщането на учебното съдържание се извършва по следния начин: чрез наличието на методични единици за нови знания, методични единици за затвърдяване на знанията, за обобщаване на знанията, за самостоятелна работа, за оценяване на постиженията на учениците и за овладяване на дадена методическа единица. Основните раздели в учебните помагала включват от 5 до 9 теми, като за всяка тема е предвиден 1 учебен час, но тя би могла да се вмести и 2 учебни часа. За учениците от гр. Кюстендил помагалата се раздават безплатно. Учебните помагала са съобразени с възрастта на децата, с изискванията на МОН за съдържателно и графично оформление.

Учебните помагала за прогимназиалния етап – 5. и 6. клас са с автор проф.д.теол.н. Димитър Киров и са структурирани съобразно възрастовата група и тематичната им обвързаност с други близки общообразователни предмети. Към учебните помагала се добавят „Христоматия по Религия“ и „Симфония по Религия“.

2.3.2. Методически ръководства за учителя по Религия (1. – 7. клас)

Методическите ръководства за учителя по Религия с този статут и начин на разгръщане, се издават за първи път в България. Автори на ръководствата са проф. д.теол.н. Димитър Киров и гл. ас. д-р Ивелина Николова.

В съдържателно отношение ръководствата са конкурентни на досега издаваните методически ръководства за близки хуманитарни дисциплини в началния етап. Те имат следната структура: Част първа. Стратегия на обучението по религия, която съдържа: I. Характеристика на обучението по Религия; II. Учебно съдържание по Религия; III. Учебна документация по Религия. Част втора. Методически разработки на учебното съдържание по Религия. Част трета. Обща тематична рамка на уроците по Религия; Тестове за работа по групи към уроците от учебната програма; Справочен апарат; Приложение Индекс (имена на светци и на празници, речник) Приложение Дневник на учителя; Използвана и препоръчителна литература.

3. Включване на образователната концепция на Община Кюстендил към научен университетски интердисциплинарен проект към ФНИ

Опитът и отличните резултати от работата на екипа, изготвил концепцията, програмата и учебната литература по Религия към проект „Религия – Кюстендил“, бяха вградени в научен проект. През 2018 г. стартира проектът към ФНИ „Християнското и културно-историческото наследство на Северозападна България – стратегии за съхраняване и транслиране на локални идентичности“ (КП 06/ ОПР 05/6) с водещо направление теология. В него участват част от екипа, работещ по проект „Религия – Кюстендил“. Една от целите беше десетгодишния опит на територията на Общината да бъде транслиран и на територията на Община Видин. Това се случва с изричната покана на Негово Високопреосвещенство Видинския Митрополит Даниил, бившият кмет на Община Видин г-н Огнян Ценков, и редица държавни местни институции.

Като резултат от първи етап по проекта се издаде учебна литература за начален етап, по „новата“ УПР, като част от учебната система „Малки слънчогледи“. Учебната литература включва: четири учебни помагала за начален етап и четири методически ръководства към тях; четири учебника по Религия с четири методически ръководства към тях; интерактивна книжка

за класно и извънкласно занимание за начален етап. Електронни версии на всички учебници и учебни помагала чрез електронния образователен софтуер „Мозабук“.

По нов начин и с нови сили и насоки, опитът в преподаването на предмета Религия на територията на Община Кюстендил беше разширен и разгърнат стратегически на местно ниво в Северозападна България.

4. Приложение на образователния модел на Община Кюстендил за обучение по Религия в други Общини в страната

Както отбелязва М. Легкоступ, образователният модел за организирането и преподаване на предмета Религия, „успешно може да бъде мултиплициран и адаптиран към различните условия в страната“ (Легкоступ, М, 2017).¹³ На практика това се случва през последните пет години.

Опитът, разработен в Община Кюстендил се оказва полезен и за други Общини в страната. Първата Община, работила по модела на Община Кюстендил, е Община Петрич. По инициатива на кмета на Общината – г-н Димитър Бръчков във всички детски градини и училища в гр. Петрич се преподава предмета по образеца на Община Кюстендил.

По настоящем същият модел на обучение и приложението на учебните помагала и методическите ръководства, се реализира и в Община Петрич; Община Благоевград; Община Видин; Община Радомир; Община Ловеч; Община Пловдив, както и в много градове и села в страната. Хиляди деца в десетки учебни заведения разгръщат учебната литература, издадена по проект „Религия – Кюстендил“.

II. ИНОВАТИВНИ МЕТОДИЧЕСКИ РЕШЕНИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕТО ПО РЕЛИГИЯ. НОВА ОБРАЗОВАТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА ПО ПРЕДМЕТА.

1. Пилотен проект „Обучение по религия чрез средствата на куклено-театралното изкуство“

През настоящата 2019/2020 г. предприехме инициатива за нов проект, свързан с театралното изкуство. Искахме да направим обучението по Религия още по-интересно и въздействено за учениците от началния етап. По този начин стартира пилотния проект „Обучението по Религия чрез средствата на куклено-театралното изкуство“. Проектът цели да разработи иновативна методология, основаваща се на творчески подход в обучението по Религия на територията на Община Кюстендил. Чрез методите на кукленото изкуство се насърчава творческата активност на децата и ефективното възприемане на художествените образи в сюжета на библейските и други тематични единици.

Фокус групите. Проектът е насочен към учениците, изучаващи предмета Религия от предучилищна възраст до прогимназиален етап. Изборът на театралния метод, най-вече на кукленото изкуство, е направен въз основа на много примери в тази насока, където куклено-театралния похват се прилага тъкмо в сферата на образованието. Театралното изкуство служи за много ефективен и привлекателен начин за съдействие на децата да преоткрият значението на нравствени качества чрез припознаването им през личния им ситуационен опит в час.

Изпълнението на проекта е планирано в следните стъпки:

1. Обучението по Религия се ръководи от учителя. То се допълва (в местата, в които е необходимо) от помощен учител – лице, със съответната професионална квалификация и опит в кукленото изкуство.

2. Децата и учителите са пълноправни партньори в учебния процес, като по време на протичането му те разпределят участието си в зависимост от конкретиката на темата и спецификата на провеждането на занятията.

3. Чрез кукленото изкуство се обръща внимание на най-важните моменти от учебния процес, които чрез участието на децата, се превръщат в най-интересните казуси, като специфична форма за социално-нравствено формиране на нравствен опит в педагогическия процес.

¹³ Легкоступ, М. Иновативен модел за подкрепа на обучението по религия на територията на Община Кюстендил, с. 86.

Бяхме убедени, че ако учителят по Религия, съвместно с учителя-специалист използва целенасочено театрализирани игри и участва в хода на тяхното развитие, той допринася за по-лесно възпитаване на учебната материя от децата, подготовката за по-лесното разрешаване на бъдещи житейски ситуации, за формиране на социални качества и нравствени взаимоотношения между децата и взаимоотношенията им с околните, както и за развитие на творческите им способности и положителното им отношение към учебния процес по Религия и изобщо към образованието.

Въз основа на опита от този тип обучение, бяха формулирани методологически насоки за използване на кукления театър в обучението по Религия с цел откриване на иновативни технологии за разгръщане на учебното съдържание по предмета и приобщаването на децата към реална социална среда за формиране на духовно-нравствената им и религиозна култура. Интересът на децата към кукленото изкуство в съчетание с обучението по Религия беше изключителен и вълнуващ дори за самите нас.

Чрез съдействието на специалисти от Варненския куклен театър бяха изготвени специално кукли с образи на свещеник, момчето Боби и момиченцето Нели. На практика това са основните участници във всички учебни помагала, издадени по двете учебни системи – „Пътека към доброто“ и „Малки слънчогледи“. Децата ги познават от учебните помагала, а в часовете по Религия могат и да общуват на живо с тях. В по-малък вариант образите на Боби и Нели бяха изработени от специалист в кукленото изкуство, и разпространени на десетки учители в страната.

Преподаване по съвместяване

Няколко поредни години предметът Религия се преподава от двама преподаватели, които са квалифицирани в сферата на изкуствата – музика и куклено-театралното изкуство. Обучението се извършва от специалист в направление 2.4. Религия и теология, който паралелно с учителя по изкуства преподава предмета. Т. нар. „преподаване по съвместяване“ е модел, който за първи път се прилага в обучението по предмета на територията на Община Кюстендил.

2 Детска образователна литература

Наличието на детска православна образователна литература в България е слабо. Някои епархии издават бюлетини и детски списания,¹⁴ които обаче нямат строго методологичен характер. Съдържанието на по-голямата част от детската православна литература е преводно (от гръцки, руски, румънски или сръбски издания) или с подчертан духовно-нравствен характер. Тази и други причини ме мотивираха да направим още два проекта, подкрепени и финансирани изцяло от Община Кюстендил: списание за православно детско творчество „Малки слънчогледи“ и CD с Православен буквар с авторски български народни песни с православно-религиозно съдържание със заглавие „В православна вера да пребъдем“.

2.1. Списание за православно детско творчество „Малки слънчогледи“

Списание „Малки слънчогледи“ се издава за пета поредна година с благословието на Негово Светейшество Българският Патриарх и Софийски Митрополит Неофит.

Списание се издава и с *духовната подкрепа и съдействие* на Руенски манастир „Св. Йоан Рилски“ в лицето на неговия игумен – йеромонах Йоан Пешев.

Възрастовата група на потребителите на списанието е от 4 до 15 години. По-голямата част от рубриците на списанието са съставени от самите деца.

Авторски колектив: съставител на списанието е Ивелина Николова, а редактори и консултанти – Магдалена Маринова (Легкоступ) – консултант-методист, Десислава Кънчева, Костадин Бойчин, Любляна Начева, Христина Петрова, Калинка Пейчева, Рени Петрова и Даниела Петрова – учители. Богословската редакция се прецизира от Йеромонах Йоан Пешев и проф. Димитър Киров.

¹⁴ Детско списание „Камбанка“ се издава с благословието на Варненския и Великопреславски митрополит Йоан от енорията при храм „Св. Атанасий“ град Варна. Разпространява се безплатно.

Целта на списание „Малки слънчогледи“ е да обърне погледа на децата към основни теми и акценти от православната духовност и култура, паралелно разгърнати с българската народна традиция и култура.

Методологичен подход: отделните детайли в списанието са методологично овладени чрез интересни интерактивни подходи. По този начин се предават на децата важни православни истини и знания от българските народни празници и традиции.

Честота на издаване: списанието се издава два пъти в годината – за празниците „Рождество Христово“ и за „Възкресение Христово“.

Разпространение: списанието е предназначено предимно за децата от град Кюстендил, но се разпространява и в страната. Другият основен потребител на списанието са храмовете и Софийска Света Митрополия. До момента са издадени над 10 000 броя от списанието в страната.

4.2. CD с авторски български народни песни с православно-религиозно съдържание и Православен буквар към тях „В православна вера да пребъдем“

Иновативно допълнително пособие за религиозно образование, може да бъде всяко такова, с интересен замисъл, полезни идеи и ефективно реализиране. През 2018 г. на практика се приложи идеята за издаването на компактдиск с авторски български народни песни с православно-религиозно съдържание. Той се реализира с прякото участие на учители по Религия в Община Кюстендил, столични свещеници и професионалисти в областта на източно-църковното пеене. Компактдискът със заглавие „В православна вера да пребъдем“ съдържа 26 авторски български народни песни с православно-религиозно съдържание, свързани с християнски празници, жития на светии и нравствени поуки. Всяка празнична песен е допълнена със съответния тропар.

Текст и музика на песните: Цветелина Велева; аранжимент: Йордан Владев; изпълнение на тропари: иконом Кирил Попов, Калин Кирилов, свещеник Андон Петров; изпълнение на песните: иконом Кирил Попов, Калин Кирилов, свещ. Андон Петров, Цветелина Велева, Ивелина Николова.

Приложението на българските народни песни с православно-религиозно съдържание може да бъде реализирано в различни сфери:

- В обучението по Религия. Те не могат да бъдат заместители на основните методични единици, но могат да послужат за допълнителни образци и помощно средство.
- В драматизации и други артистични детски представления.
- В кръжоци и в неформалния учебен процес.
- Извън образователната сфера те мога да бъдат просто слушани както всички останали песни.

Практическото приложение на песните се реализира чрез слушане и възпроизвеждане; в театрални и други кръжоци; представления; обучението по Религия.

Практическо реализиране на идеята в контекста на пряката ѝ обвързаност с методиката на преподаване на Религия, заложи в стратегията за преподаване на Религия, гр. Кюстендил (предучилищен – начален етап).

- Песните биха могли да бъдат сегмент от затвърждаването на урока или при преподаването му в два часа, като втория час е посветен на преговор и затвърждаване на основните идеи от предходния час.

- Съчетаване на основни ядра от обучението по Музика с основни ядра в обучението по Религия (предложени в стратегията за преподаване на Религия).

Основни ядра в обучението по Музика: възприемане; възпроизвеждане; музика и игра; елементи на музикалната изразност

Основни ядра в обучението по Религия: Църква; българска народна традиция; християнски празници. Връзката между църковна и народна традиция, разкрити в направлението „Църква, традиция, празници“ (предучилищен – начален етап).

Комплекът „В православна вера да пребъдем“ е издаден в тираж от 1 000 броя.

III. Заключение

В обобщение на казаното дотук на първо място искаме да изкажем огромната си благодарност към нашия благодетел – г-н Петър Паунов; той заслужава поне това. Ще спестим останалото по обективни причини.

В процеса на реализирането на нашия десетгодишен опит в преподаването на предмета Религия и в изготвянето на учебна и образователна детска литература по предмета, отчитаме благоприятните предпоставки за работа и в процеса на преподаване на Религия. Множеството дефекти в системата за преподаване на Религия на държавно ниво бяха преодолени, а други – компенсирани в пълноценното сътрудничество между общинска власт и местна учителска структура. Бяха създадени благоприятни предпоставки за работа и в колектива, свързан с проекта „Религия – Кюстендил“.

Десет години усилена работа в гр. Кюстендил, целия екип, ангажиран с проект „Религия – Кюстендил“ и обучението по предмета, успя да направи няколко неща, за които ако трябва да говорим от първо лице множествено число, би се отчело като нескромно. Поради тази причина привеждаме оценката на доц. д-р Магдалена Легкоступ – дългогодишен учител, преподавател по Християнска педагогика, бивш учител по Религия в гр. Кюстендил, а по настоящем член на Експертния съвет по Религия към МОН. Според педагогът и експертът благодарение на назованата практика, свързана с обучението по Религия на територията на Община Кюстендил, се създаде:

- устойчив модел на взаимодействие между общинската власт и образователните институции по отношение преподаването на религия;
- реален достъп до подходяща учебна форма за желаещите да изучават Религия;
- приемственост и последователност чрез създаване на постоянни групи в изучаването на Религия от детските градини през началния етап на училищното образование до гимназията.

На тази основа се наблюдават положителни резултати сред изучаващите Религия деца и подрастващи, които:

- получават религиозна култура и образование;
- запознават се с християнския морал и ценностна система, които те да разпознават като позитивни и гравивни в живота;
- намаляват отрицателното въздействие и проявите на стрес и агресия чрез изучаваните в часовете по религия добри примери и модели.

Обучението по религия в Община Кюстендил доказва възможността и позитивите:

- (1) да се преподава в съответствие с критериите и качеството на общото образование;
- (2) да бъде обществено значимо и да дава своя принос към широкия спектър на светското образование;
- (3) да бъде ангажирано с процеса на формиране на мир и толерантност;
- (4) да се основава на правото на децата на религия и религиозно образование, което поставя детето в центъра на обучението;
- (5) учителите да бъдат специалисти.¹⁵

Благодарение на безрезервната подкрепа на г-н П. Паунов и неговия екип, на всички изпълнители на проект „Религия – Кюстендил“, се изгради и утвърди единствения до момента съвременен модел на преподаване на Религия в България. Светият Синод на БПЦ-БП, МОН и няколко Общини и Епархии не само го подкрепиха, но на практика го приложиха в действие. Без този модел обучението по Религия в страната нямаше да бъде същото.

Дивиденди няма. Има заслуги: заслужава го Църквата, заслужават го учителите по Религия. Най-вече го заслужават децата ни.

¹⁵ Легкоступ, М. Иновативен модел за подкрепа на обучението по религия на територията на Община Кюстендил, с. 90.